

Глобальна економічна безпека в умовах геополітичної нестабільності

У дослідженні здійснено комплексний аналіз загроз економічній безпеці у світлі сучасних геополітичних трансформацій. Визначено вплив геополітичної рецесії, зростання глобальних конфліктів, торговельних війн, економічного примусу, боргової дипломатії та цифрових валют на економічну стабільність держав. Особливу увагу приділено ролі США, Китаю, Росії та Ірану як ключових акторів нової геоекономічної архітектури, а також формуванню стратегічної автономії Європейського Союзу. Розглянуто механізми переформатування глобальних ланцюгів постачання, ризику монополізації імпорту та інструменти забезпечення економічної безпеки. Дослідження висвітлює нову парадигму економічної безпеки, яка ґрунтується на поєднанні політичної волі, інституційного дизайну та технологічної адаптації. Запропоновано системний підхід до виявлення, оцінки та нейтралізації геоекономічних ризиків, що забезпечує основу для формування ефективної державної політики в умовах глобальної нестабільності.

У контексті дослідження окремо проаналізовано ситуацію України як приклад держави, що перебуває на перетині геополітичного протистояння та є безпосереднім об'єктом економічного примусу у формі збройної агресії, санкційної війни та енергетичного шантажу. Визначено критичну важливість економічної безпеки для обороноздатності країни, зокрема через стійкість бюджету, логістичних ланцюгів і енергетичної незалежності. Підкреслено необхідність інтеграції України в європейські механізми стратегічної автономії, friendshoring та цифрової трансформації як інструментів зниження зовнішньої вразливості. Окреслено перспективи розбудови власної моделі економічної стійкості на основі адаптації до глобальних ризиків й активної участі в регіональних та міжнародних безпекових форматах. Визначено вплив геополітичної рецесії, зростання глобальних конфліктів, торговельних війн, економічного примусу, боргової дипломатії та цифрових валют на економічну стабільність держав. Особливу увагу приділено ролі США, Китаю, Росії та Ірану як ключових акторів нової геоекономічної архітектури, а також формуванню стратегічної автономії Європейського Союзу. Розглянуто механізми переформатування глобальних ланцюгів постачання, ризику монополізації імпорту та інструменти забезпечення економічної безпеки. Дослідження висвітлює нову парадигму економічної безпеки, яка ґрунтується на поєднанні політичної волі, інституційного дизайну та технологічної адаптації. Запропоновано системний підхід до виявлення, оцінки та нейтралізації геоекономічних ризиків, що забезпечує основу для формування ефективної державної політики в умовах глобальної нестабільності. У контексті дослідження окремо проаналізовано ситуацію України як приклад держави, що перебуває на перетині геополітичного протистояння та є безпосереднім об'єктом економічного примусу у формі збройної агресії,

санкційної війни та енергетичного шантажу. Визначено критичну важливість економічної безпеки для обороноздатності країни, зокрема через стійкість бюджету, логістичних ланцюгів і енергетичної незалежності. Підкреслено необхідність інтеграції України в європейські механізми стратегічної автономії, friendshoring та цифрової трансформації як інструментів зниження зовнішньої вразливості. Окреслено перспективи розбудови власної моделі економічної стійкості на основі адаптації до глобальних ризиків й активної участі в регіональних та міжнародних безпекових форматах.

Довгополий А. С., Плахотнюк О. І.

ГЛОБАЛЬНА ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА в умовах геополітичної нестабільності

Монографія

ЮРІНКОН ІНТЕР

Київ – 2025

УДК 338.246.8(100+477)(02)
Д60

Автори:

Довгополий А. С. – заслужений діяч науки і техніки України,
доктор технічних наук, професор;

Плахотнюк О. І. – офіцер Міністерства оборони України

Д60 **Довгополий А. С., Плахотнюк О. І.**

Глобальна економічна безпека в умовах геополітичної нестабільності : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2025. 268 с.

ISBN 978-966-667-906-5

У дослідженні здійснено комплексний аналіз загроз економічній безпеці у світлі сучасних геополітичних трансформацій. Визначено вплив геополітичної рецесії, зростання глобальних конфліктів, торговельних війн, економічного примусу, боргової дипломатії та цифрових валют на економічну стабільність держав. Особливу увагу приділено ролі США, Китаю, Росії та Ірану як ключових акторів нової геоекономічної архітектури, а також формуванню стратегічної автономії Європейського Союзу. Розглянуто механізми переформатування глобальних ланцюгів постачання, ризики монополізації імпорту та інструменти забезпечення економічної безпеки. Дослідження висвітлює нову парадигму економічної безпеки, яка ґрунтується на поєднанні політичної волі, інституційного дизайну та технологічної адаптації. Запропоновано системний підхід до виявлення, оцінки та нейтралізації геоекономічних ризиків, що забезпечує основу для формування ефективної державної політики в умовах глобальної нестабільності.

У контексті дослідження окремо проаналізовано ситуацію України як приклад держави, що перебуває на перетині геополітичного протистояння та є безпосереднім об'єктом економічного примусу у формі збройної агресії, санкційної війни та енергетичного шантажу. Визначено критичну важливість економічної безпеки для обороноздатності країни, зокрема через стійкість бюджету, логістичних ланцюгів і енергетичної незалежності. Підкреслено необхідність інтеграції України в європейські механізми стратегічної автономії, friendshoring та цифрової трансформації як інструментів зниження зовнішньої вразливості. Окреслено перспективи розбудови власної моделі економічної стійкості на основі адаптації до глобальних ризиків й активної участі в регіональних та міжнародних безпекових форматах.

УДК 338.246.8(100+477)(02)

Видавництво «Юрінком Інтер» прагне сталого майбутнього для нашого бізнесу, наших читачів і нашої планети. Ця книга виготовлена з паперу, сертифікованого Forest Stewardship Council®

ISBN 978-966-667-906-5

© Довгополий А. С., Плахотнюк О. І., 2025
© Юрінком Інтер, 2025

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
ВСТУП	11
1. ВПЛИВ ГЕОПОЛІТИЧНИХ ЗАГРОЗ НА ЕКОНОМІЧНУ СТАБІЛЬНІСТЬ	21
1.1. Економічні наслідки геополітичної рецесії	22
1.2. Зростання кількості глобальних конфліктів як фактор дестабілізації бізнесу	29
1.3. Геополітичний вплив на трансформацію світової торгівлі	39
1.4. Цифрові валюти центральних банків як інструмент стратегічного впливу	49
1.5. Перспективи другої адміністрації Дональда Трампа	58
1.6. Вплив потенційних сценаріїв тарифної війни	69
1.7. Відносини між США та Китаєм	76
1.8. Росія та геополітична дестабілізація	83
1.9. Геополітичні амбіції Ірану	88
1.10. Необхідність створення Європейської мережі економічної безпеки	95
2. БОРГОВІ КРИЗИ ТА ЇХ УПРАВЛІННЯ	120
2.1. Дипломатія боргової пастки Китаю	121
2.2. Міжнародний валютний фонд як інструмент економічного контролю та підриву державного суверенітету	130
2.2.1. Боргова залежність України від МВФ	136
2.3. Інновації в управлінні боргом	151
3. МЕХАНІЗМИ ЕКОНОМІЧНОГО ПРИМУСУ. СТРАТЕГІЇ ПРОТИДІЇ	163
3.1. Трансформація глобальних торговельних взаємозалежностей	164

3.2. Механізми економічного примусу та їхній вплив на стабільність глобальних ланцюгів постачання.	168
3.3. Ризики монополізації імпорту. Європейський Союз під тиском ринкової концентрації	182
3.4. Інструменти забезпечення економічної безпеки на прикладі Європейського Союзу.....	188
3.4.1. Виявлення ризиків	192
3.4.2. Диверсифікація	194
3.4.3. Інтернаціоналізація промислової політики, державне втручання, стратегічні резерви, ресорсінг і friendshoring	198
3.4.4. Постфактум-інструменти.....	202
3.4.5. Імплікації для стратегічного вибору України.....	206
ВИСНОВКИ	209
СПИСОК ПОСИЛАНЬ	215

ПЕРЕДМОВА

Світова економіка зазнає масштабних трансформацій, зумовлених комплексом глибоких змін у геополітичному, технологічному та фінансовому середовищі. Зазначені процеси супроводжуються переходом від уявлень про глобальні кризи як виняткові або циклічні явища до усвідомлення їхньої нової системної природи. Дедалі частіше спостерігається не просто перманентна нестабільність, а структурне переформатування міжнародної системи, в межах якої геоekonomічні інструменти активно застосовуються з політичною метою, а економічні інтереси держав частіше стикаються з новими формами примусу, конкуренції та конфліктів¹.

У цьому контексті на перший план виходить проблематика економічної безпеки. Ерозія традиційного багатостороннього порядку, посилення конфліктності у відносинах між державами та зростання глобального дефіциту довіри зумовлюють потребу у переосмисленні концептуальних підходів до розуміння безпеки. Зокрема, феномен геополітичної рецесії, що виявляється у зниженні ефективності міжнародних інститутів та колективних механізмів управління, призводить до нездатності світової системи адекватно реагувати на нові виклики. Наслідками цього стають зростання фрагментації ринків, руйнування глобальних ланцюгів постачання, а також формування регіональних торговельно-фінансових блоків, що діють поза межами узгоджених правових норм².

Крім того, ситуація ускладнюється зростанням кількості збройних конфліктів, які, окрім гуманітарного, мають значний економічний вимір. Так, у 2024 році кількість держав, охоплених військовими протистояннями, досягла історичного максимуму³. У зв'язку з цим геополітичне суперництво провідних глобальних гравців – зокрема США, Китаю, Росії та Ірану – створює додатко-

¹ Ahmet Kaya. How are geopolitical risks affecting the world economy? <https://www.economicsobservatory.com/how-are-geopolitical-risks-affecting-the-world-economy>

² Kaewkamol Pitakdumrongkit. Systemic Impacts of Geoeconomic and Economic Coercion. <https://rsis.edu.sg/rsis-publication/rsis/systemic-impacts-of-geoeconomic-and-economic-coercion-how-should-states-respond/>

³ Vision of Humanity, Global Peace Index 2024: Highest Number of Conflicts Since WWII. 2024. <https://www.visionofhumanity.org/maps/#/>

ві ризики для стабільності критично важливих секторів, таких як енергетика, продовольча безпека, логістика та цифрові технології⁴. Відтак, актуалізується проблема економічного примусу як форми геополітичного впливу, що реалізується через санкції, торговельні бар'єри, кібератаки та контроль над критичними технологіями.

Одним із центральних елементів цієї динаміки є трансформація глобальної торговельної системи. Сучасні тенденції свідчать про поступ до деглобалізації та friendshoring, під яким розуміють стратегію економічної співпраці і формування ланцюгів постачання, що передбачає переорієнтацію виробничих потужностей та інвестицій на держави і регіони, які поділяють спільні цінності й політичні пріоритети⁵. Водночас великі держави дедалі частіше використовують митну політику як інструмент зовнішньополітичного впливу. Показовим у цьому контексті є досвід адміністрації Дональда Трампа, яка активно вдається до митних війн як форми економічної дипломатії. Перспектива повернення аналогічної політичної конфігурації в США лише посилює значущість дослідження наслідків таких підходів для економічної безпеки інших держав, а також Європейського Союзу⁶.

Певні труднощі становить розмежування понять економічної та національної безпеки. Якщо раніше економічна безпека переважно асоціювалася з внутрішньою макроекономічною стабільністю, то в сучасних умовах вона дедалі частіше визначається зовнішньополітичними чинниками – санкційним тиском, торговельними війнами, борговою залежністю, цифровим контролем. У цьому сенсі як приклад можна назвати Міжнародний валютний фонд⁷ та Китай⁸, які, надаючи доступ до капіталу й

⁴ Christopher S. Chivvis and Jack Keating. Cooperation Between China, Iran, North Korea, and Russia: Current and Potential Future Threats to America. 2024. <https://carnegieendowment.org/research/2024/10/cooperation-between-china-iran-north-korea-and-russia-current-and-potential-future-threats-to-america?lang=en>

⁵ Sarah Kessler. What Is «Friendshoring»? <https://www.nytimes.com/2022/11/18/business/friendshoring-jargon-business.html>

⁶ Natalie Sherman. EU delays plans to retaliate against Trump tariffs. <https://www.bbc.com/news/articles/c62z157jvd8o>

⁷ Markus Jachtenfuchs et al. Can Participation in IMF Programs Facilitate Sovereign Debt Rescheduling? 2024. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0261560624000664>

⁸ Brahma Chellaney. China's Debt-Trap Diplomacy. 2017. <https://foreignpolicy.com/2019/04/25/chinas-debt-diplomacy/>

інфраструктурних проєктів, одночасно формують залежності нового типу, що підривають економічний суверенітет держав-реципієнтів.

Паралельно виникає питання ефективності інституційної відповіді на згадані виклики. Провідні міжнародні організації – зокрема Світова організація торгівлі, Міжнародний валютний фонд, ООН – дедалі частіше демонструють неспроможність забезпечити стабільне регуляторне середовище та координацію зусиль у сфері економічної безпеки. У зв'язку з цим актуалізується потреба у формуванні нових інституційних архітектур, здатних не лише підтримувати економічну відкритість, а й гарантувати суверенну стійкість держав⁹.

Європейський Союз є одним із ключових суб'єктів, що прагне адаптуватися до нових умов. Його ініціатива зі створення Європейської мережі економічної безпеки свідчить про намагання вибудувати цілісну стратегічну відповідь. Водночас цей процес залишається фрагментованим та потребує поглибленої стратегічної координації, яка, у свою чергу, є важливим об'єктом подальшого наукового аналізу^{10, 11}.

Отже, у центрі сучасного дослідження опиняється багатовимірний комплекс проблем, що включає наростання геополітичної фрагментації та її економічні наслідки, перехід від глобальної співпраці до практик економічного примусу, використання боргових механізмів і цифрових технологій як засобів стратегічного впливу, нестабільність торговельної архітектури та переорієнтацію логістичних маршрутів, трансформацію підходів до монетарного суверенітету, зокрема у зв'язку з поширенням цифрових валют, зростання вразливості до конфліктів та низьку ефективність чинних інституцій, а також стратегічну дилему між економічною відкритістю та безпекою. Отже, постає об'єктивна потреба у ґрунтовному теоретичному та прикладному

⁹ Richard Baldwin. The World Trade Organization and the Future of Multilateralism. 2016. <https://www.aeaweb.org/articles?id=10.1257/jep.30.1.95>

¹⁰ Janka Oertel. No brain, no brawn: Trump 2.0 makes an EU Economic Security Network essential. European Council on Foreign Relations. 2025. <https://ecfr.eu/publication/no-brain-no-brawn-trump-2-0-makes-an-eu-economic-security-network-essential/>

¹¹ Eliza Lockhart, RUSI European Economic Security Taskforce. Meeting 2 Conference Report. February 2025. <https://static.rusi.org/european-economic-security-taskforce-meeting-two-conference-report-february-2025.pdf>

аналізі означених викликів. Його результати мають стати основою для формування нової парадигми економічної безпеки, що враховує сучасні реалії глобального розвитку, а також сприятиме розробці ефективних стратегій захисту економічного суверенітету, адаптації державної політики до змін у світовому середовищі та побудові всеосяжної системи управління ризиками для державного сектору, бізнесу й міжнародних інституцій.

У сучасній системі глобальної економічної безпеки Україна має стратегічно вразливу, проте потенційно впливову позицію. Її значення визначається як внутрішніми трансформаційними процесами, так і зовнішніми геополітичними викликами, що посилюються в умовах фрагментації світового порядку, посилення торговельних конфліктів, економічного примусу та зростання глобальної нестабільності. Внаслідок цього Україна постає як критичний елемент у зоні перетину інтересів ключових геоекономічних акторів – Європейського Союзу, Сполучених Штатів Америки, Китаю та Російської Федерації.

Центральним чинником, що визначає сучасне геоекономічне становище України, є її роль як прикордонної держави між Сходом і Заходом. Агресія Російської Федерації та водночас послідовний курс на європейську інтеграцію засвідчують прагнення України стати повноправним учасником європейської архітектури безпеки, що включає *friendshoring* як одну з ключових моделей побудови стабільних економічних зв'язків. Така орієнтація, однак, наражається на структурні обмеження, пов'язані з недостатнім рівнем інтеграції до інституцій Європейського Союзу, зокрема з відсутністю доступу до повноцінних фінансових, стабілізаційних і кризових механізмів.

У цьому контексті особливої актуальності набуває питання зовнішньої залежності України від міжнародних стабілізаторів. Хоча нині країна користується певними перевагами співпраці з ЄС, зокрема в рамках Угоди про асоціацію, ці інструменти є фрагментарними і не гарантують системної економічної стійкості у разі масштабних зовнішніх шоків. Це зумовлює необхідність розробки власної комплексної стратегії економічної безпеки, орієнтованої на цифрову трансформацію, енергетичну незалежність, диверсифікацію експортних ринків і зменшення боргової вразливості.

Отже, у ситуації посилення глобального примусу – через санкційні режими, кібератаки, енергетичний шантаж та інші інстру-

менти економічного тиску – Україна має формувати проактивну політику економічної безпеки, що враховує як традиційні, так і новітні загрози. Особливої ваги в цьому контексті набуває питання трансформації зовнішньополітичного позиціонування: повноправне членство в Європейському Союзі надало б Україні інституційну стійкість, доступ до ресурсів і можливість впливати на формування нових правил глобального економічного співробітництва. Натомість відсутність такої інтеграції залишає державу на периферії нової геоекономічної архітектури, посилюючи ризики економічної маргіналізації.

Суттєвим також є той факт, що Україна дедалі більше стає символом глобального протистояння між авторитарними та демократичними політичними й економічними моделями. У цьому сенсі вона є не лише полем битви, а й носієм політичної ваги у світовому дискурсі економічної безпеки, що потребує глибшого осмислення її ролі у трансформації глобальної економічної системи. З огляду на це, дослідження сучасних геополітичних процесів у контексті економічної безпеки потребує переосмислення аналітичної парадигми, яка виходить за межі традиційних економічних підходів.

Метою цього дослідження є виявлення закономірностей впливу геополітичних трансформацій на економічну безпеку держав, зокрема України, а також аналіз, систематизація та узагальнення ключових ризиків і тенденцій, що формують нову архітектуру глобальної економіки. У межах цієї аналітичної рамки здійснюється ідентифікація основних форм і механізмів економічного примусу, які використовуються провідними геоекономічними гравцями, аналізуються нові інструменти впливу – включно з цифровими валютами центральних банків, *friendshoring*, борговою дипломатією, санкціями та тарифними війнами.

Крім того, приділяється увага виявленню вразливостей національних економік до зовнішніх шоків, а також оцінці ефективності інституційних відповідей міжнародної спільноти на загрози економічній стабільності. Окремий наголос робиться на місці України в новій системі глобальних координат, її залежності від зовнішнього тиску, перспективах адаптації до нових економічних реалій та потенціалі зміцнення економічної стійкості через глибшу інтеграцію до європейських структур.

У підсумку дослідження спрямоване не лише на опис поточних викликів, а й на розробку практичних рекомендацій для

формування державної економічної політики, яка здатна забезпечити адаптивність економіки до зовнішніх загроз, мінімізувати критичні залежності у стратегічних секторах, посилити суверенну стійкість до економічного примусу та сприяти інтеграції України у безпечні глобальні економічні платформи. Отже, запропоновані аналітичні підходи й концептуальні орієнтири можуть слугувати основою для формування нової парадигми економічної безпеки в умовах багатопольярного світу.

ВСТУП

Економічна безпека є одним із ключових аспектів національної безпеки та обороноздатності держави, оскільки саме економічна стабільність забезпечує фінансову базу для утримання збройних сил, розвитку оборонно-промислового комплексу, впровадження інноваційних технологій та функціонування мобілізаційної інфраструктури¹². За відсутності стійкого державного бюджету неможливо ефективно підтримувати боєздатність армії або оперативно реагувати на зовнішні та внутрішні загрози. Ключове значення для обох сфер – економічної та оборонної – мають енергетична незалежність¹³, забезпеченість стратегічними ресурсами та стійкість логістичних ланцюгів постачання. В умовах сучасних конфліктів економічний інструментарій набув ознак гібридної зброї: зокрема, йдеться про застосування санкцій, кібератак, обмежень у сфері торгівлі та фінансів¹⁴. Водночас економічна стабільність відіграє важливу роль у формуванні суспільної довіри до державних інституцій і забезпеченні готовності населення до тривалого спротиву. Адже без надійної економічної основи неможливе забезпечення ефективної оборони держави¹⁵.

Здатність прогнозувати зміни у глобальній геоекономічній ситуації та оцінювати їхній вплив на національну економіку становить ключовий чинник, що визначає рівень обороноздатності держави¹⁶. По-перше, це дає змогу завчасно ідентифікувати потенційні економічні та ресурсні загрози, які можуть послабити оборонний потенціал держави, зокрема перебої у постачанні енергоресурсів, стратегічної сировини чи критично важливих

¹² Department of Defense Releases the President's Fiscal Year 2025 Defense Budget. <https://www.defense.gov/News/Releases/Release/Article/3703410/departments-of-defense-releases-the-presidents-fiscal-year-2025-defense-budget/>

¹³ US Department of Energy. Energy Independence and Security. <https://www.energy.gov/eere/energy-independence-and-security>

¹⁴ NATO Headquarters Brussels. Hybrid Threats and Hybrid Warfare. https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2024/7/pdf/241007-hybrid-threats-and-hybrid-warfare.pdf

¹⁵ Pew Research Center. Public Trust in Government: 1958–2024. <https://www.pewresearch.org/politics/2024/06/24/public-trust-in-government-1958-2024/>

¹⁶ Department of Defense. The Defense Department's Strategic and Critical Materials Review. 2021. <https://www.defense.gov/News/Releases/Release/Article/2649649/the-defense-departments-strategic-and-critical-materials-review/>

компонентів для оборонно-промислового комплексу¹⁷. По-друге, своєчасне виявлення й аналіз глобальних тенденцій, таких як санкційна політика, торговельні конфлікти, фінансові кризи або регіональні воєнні загострення, дають змогу зміцнити внутрішню економічну стійкість, забезпечити стабільне фінансування сектору безпеки й оборони, а також мінімізувати залежність від нестабільних чи політично вразливих зовнішніх ринків¹⁸.

Окрім того, здатність передбачати геоекономічні трансформації сприяє формуванню ефективної стратегії у сферах зовнішньоекономічного співробітництва, логістичного забезпечення, модернізації збройних сил та адаптації оборонної політики до нових викликів¹⁹. У цьому контексті аналітичне осмислення динаміки глобальної економіки є невід'ємним елементом сучасної комплексної оборонної стратегії держави. Особливої актуальності ця проблема набуває в контексті сучасних викликів, серед яких військові конфлікти, фінансові кризи, технологічне суперництво та зміни в глобальних ланцюгах постачання²⁰.

У результаті проведеного дослідження встановлено, що ключовими напрямками зміцнення економічної стійкості держави є впровадження механізмів зниження ризиків економічних шоків і використання економічних інструментів для досягнення цілей національної безпеки²¹. Особливий фокус зроблено на геополітичних загрозах економічній стабільності, управлінні борговими кризами, а також на явищах економічного примусу, що передбачає політично вмотивоване порушення ланцюгів постачання та маніпуляцію економічною взаємозалежністю. Як при-

17

¹⁷ Mahnaz Khan, Andrew David, David Kelm, and Sarah Stewart, Silverado Policy Accelerator. Strategic Defense Critical Minerals: A Targeted List for National and Economic Security. 2024. <https://silverado.org/reports-and-publications/strategic-defense-critical-minerals/>

18

¹⁸ Gracelin Baskaran and Duncan Wood, Center for Strategic and International Studies. Critical Minerals and the Future of the U.S. Economy. 2025. <https://www.csis.org/analysis/critical-minerals-and-future-us-economy>

19

¹⁹ Howard J. Shatz, Nathan Chandler RAND Corporation. Global Economic Trends and the Future of Warfare. 2019. https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR2849z4.html

20

²⁰ McKinsey & Company. Strategy, scenarios, and the global shift in defense power. 2013. <https://www.mckinsey.com/industries/public-sector/our-insights/strategy-scenarios-and-the-global-shift-in-defense-power>

21

²¹ Henry Farrell & Abraham L. Newman. Weaponized Interdependence: How Global Economic Networks Shape State Coercion. 2019. <https://mitpress.mit.edu/weaponized-interdependence-economic-networks-sanctions-and-state-coercion/>

клади таких дій можна назвати санкційні заходи, торговельні ембарго, а також застосування енергетичних ринків як засобу геополітичного тиску, що стало особливо помітним після військового вторгнення Росії в Україну. До подібних проявів також належать економічний тиск з боку Китаю, загострення суперечностей між провідними економіками, посилення протекціонізму та вплив новітніх технологій на міжнародні відносини й конфлікти²². У цих випадках уряди цілеспрямовано завдавали ударів по вразливих секторах економіки держав-конкурентів з метою спричинення економічних і політичних збитків²³.

У межах дослідження здійснюється оцінка інструментів та стратегій, спрямованих на мінімізацію та нейтралізацію ризиків, спричинених подібними навмисними економічними шоками. Важливо зазначити, що такі шоки впливають не лише на сферу стратегічного імпорту – останнім часом економічний примус частіше реалізується через обмеження експорту, а не імпорту²⁴.

Загрози економічній безпеці можуть мати різноманітне походження, зокрема бути наслідком як кліматичних змін або природних катастроф²⁵, так і масштабних геополітичних викликів, що визначають вектор економічного розвитку, міжнародної дипломатії та безпекових стратегій²⁶. Окрім зазначеного, у цьому дослідженні увагу також приділено зміцненню стійкості до економічного примусу²⁷. Це зумовлено двома ключовими чинниками. По-перше, висновки, отримані в цьому контексті, можуть бути екстрапольовані на інші випадки порушення лан-

²² European Parliament. China's economic coercion. 2022. https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/738219/EPRS_BRI%282022%29738219_EN.pdf

²³ Carla Norrlof. How Much «Weaponization» Can the Global Economy Take? 2025. <https://www.project-syndicate.org/commentary/weaponization-of-trade-supply-chains-financial-flows-payments-going-too-far-by-carla-norrlof-2025-03>

²⁴ Jim Mullinax. China's New Economic Coercion Toolkit. 2025. <https://thediplomat.com/2025/03/chinas-new-economic-coercion-toolkit/>

²⁵ White House. The National Security Implications of a Changing Climate. 2015. https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/docs/National_Security_Implications_of_Changing_Climate_Final_051915.pdf

²⁶ Ben Doherty. Major-power conflict «no longer unimaginable». Australian intelligence review finds. 2025. <https://www.theguardian.com/australia-news/2025/mar/21/australia-independent-national-intelligence-review-2024>

²⁷ Tom Cole. Examining China's Coercive Economic Tactics. 2023. <https://www.congress.gov/118/meeting/house/115789/documents/HHRG-118-RU00-20230510-SD118.pdf>

цюгів постачання. По-друге, економічний примус має специфічний компонент, який відсутній у разі випадкових економічних шоків – навмисні дії недружніх держав. Такий чинник потребує розроблення політичних заходів, спрямованих на зміну стимулів, що визначають поведінку інших держав. Відповідно, політики, які розробляються для протидії економічному примусу, повинні враховувати ширший спектр ризиків, що загрожують економічній безпеці²⁸.

У межах цього аналізу розглядаються насамперед шоки, спричинені зовнішньоторговельними факторами, а не внутрішні економічні кризи, оскільки останні мають іншу природу та потребують альтернативних механізмів регулювання. Основний акцент зроблено на взаємозв'язку між економічними наслідками та зовнішньою політикою, оскільки внутрішні шоки зазвичай не перебувають у фокусі зовнішньополітичного впливу й, відповідно, потребують інших інструментів подолання.

У цьому дослідженні свідомо не проаналізовано політики, які формально можуть бути віднесені до сфери економічної безпеки²⁹, проте фактично переслідують інші цілі або мають іншу природу. Наприклад, у виняткових випадках, коли специфіка окремої галузі обумовлює формування монополії та створює потенційні ризики економічного тиску²⁷, такі заходи ще можуть бути інтерпретовані в контексті економічної безпеки. Водночас у переважній більшості випадків обмеження на передачу технологій не можуть бути обґрунтовані винятково з позиції економічної безпеки.

Попри те що збереження технологічного лідерства Європейського Союзу у високотехнологічних секторах є стратегічно важливим, воно не повністю відповідає тому розумінню економічної безпеки, яке покладене в основу цього дослідження. Як правило, подібні обмеження обумовлені переважно міркуваннями оборонного характеру, зокрема у випадках, коли йдеться про контроль над технологіями подвійного призначення³⁰.

28

29

30

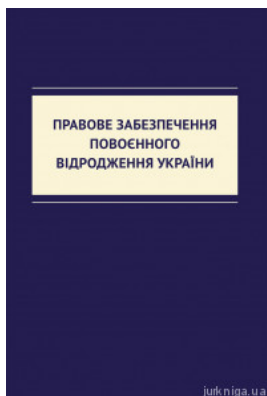

²⁸ Jacob Katz Cogan. Two Approaches to Economic Coercion. 2024. <https://yjil.yale.edu/posts/2024-08-09-two-approaches-to-economic-coercion>

²⁹ Joint Communication To The European Parliament, The European Council And The Council On «European Economic Security Strategy». <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52023JC0020>

³⁰ Elmar Hellendoorn. What the EU's economic security strategy needs to achieve. 2023. <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/econographics/what-the-eus-economic-security-strategy-needs-to-achieve/>

Книги, які можуть вас зацікавити

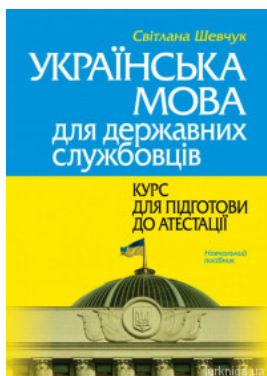
Правове забезпечення
повоєнного
відродження України

Доступ до правосуддя
- sui generis: теорія і
практика

Актуальні проблеми
міжнародного права та
права Європейського
Союзу

Українська мова для
державних службовців:
курс для підготовки до
атестації. Видання
друге

Закон України "Про
медіацію".
Науково-практичний
коментар

Правнича наука та
законодавство України:
європейський вектор
розвитку в умовах
воєнного стану

Перейти до галузі права
Інформаційне право

Перейти на сайт →